

MÜLTECİLİK TEMALİ ÇOCUK KİTAPLARINDA GÖRSEL-METİN UYUMUYLA AKTARILAN ÖRTÜLÜ ANLAMLAR ÜZERİNE BİR ÇÖZÜMLEME

Abdullah TEKİN* Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ Gülcan ERDOĞAN*****

Öz

Bu araştırmada mültecilik konulu üç resimli çocuk kitabı, görsel-metin uyumuyla aktarılan örtülü anlamlar açısından çözümlenmiştir. Araştırmada doküman incelemesi veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır. İncelenen üç resimli çocuk kitabında metinler ve görseller, “Göç Öncesi Dönem”, “Göç Yolculuğu Dönemi” ve “Göç Sonrası Dönem” başlıkları altında ele alınmıştır. Ardından metin ve görsel ilişkisi aracılığıyla aktarılan örtülü anlamlara yönelik yorumlamalar yapılmıştır. Belirtilen başlıklar altında çözümlenen yapıtlara yönelik ulaşılan sonuçlar şöyledir: İncelenen yapıtların görsel ve yazılı ifadeleri uyumlu bir şekilde tasarlanmıştır. Metin kesitlerinde sözü edilen olaylar ve durumlar, ilgili görsele başarılı bir şekilde yansıtılmıştır. İncelenen üç resimli yapıtta da yazılı ifadeler, olabildiğince kısa, yalın ve derin anlamlı bir anlatım tarzıyla aktarılmıştır. Görseller açısından bakıldığında üç yapıtın farklı özellikler taşıdıkları görülmektedir. “Benim Adım Mülteci Değil” adlı yapıttaki görseller, “Taştan Adımlar” ve “Yolculuk” adlı yapıtlara göre oldukça alışlageldik çizim tarzına sahiptir. Buna karşın “Taştan Adımlar” adlı yapıtta “taşlardan yararlanarak oluşturulmuş” görseller varken “Yolculuk” adlı yapıtta kahramanlar masalsi çizimlerle tasarlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Resimli çocuk kitabı, mültecilik, duyarlılık, örtülü anlam.

An Analysis on the Implicit Meanings Transferred by Visual- Text Harmony in Refugee Themed Children’s Books

Abstract

In this research, three illustrated children's books on refugee have analyzed in terms of implicit meanings transferred with visual-text harmony. In the research, document analysis has used as a data collection method. The texts and visuals in the three illustrated children's books have examined under the titles of "Pre-Migration Period", "Immigration Journey Period" and "Post Migration Period". Then, interpretations have made for the implicit meanings conveyed through the relationship between the text and the visual. The results for the works analyzed under the specified titles are as follows: The visual and written expressions of the examined works have designed in harmony. The events and situations mentioned in the text sections have been successfully reflected in the related image. In the three illustrated works examined, the written expressions have conveyed as short as possible, in a plain and profound way. In terms of visuals, it will be seen that the three works have different characteristics. The visuals in titled the work "My Name Is Not a Refugee" have a very conventional drawing style compared to the works titled "Stone Steps" and "Journey". On the other hand, while there are visuals "created by benefit from stones" in the work named "Stone Steps", the heroes in the work called "Journey" are designed with fairy-tale drawings.

Keywords: Children's picture book, refugee, sensitivity, implicit meaning.

* Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, a.tekin3537@gmail.com, Orcid: 0000-0001-6152-245X.

** Doç Dr., Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, kbuyukikiz@gmail.com, Orcid: 0000-0001-6727-0273.

*** Öğr. Gör., Gaziantep Üniversitesi, TÖMER, gulcan.erdogan93@gmail.com, Orcid: 0000-0002-3560-6817.

Giriş

Göç, insanlık tarihi boyunca süregelen durumlardan biri olmuştur. İnsanlar yaşadıkları sıkıntılı durumlardan dolayı kimi zaman bireysel kimi zaman da topluluk hâlinde buldukları bölgelerden başka yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Göç kavramı Güncel Türkçe Sözlük'te “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (TDK, 2021) olarak tanımlanmaktadır. Yapılan yer değiştirmelerin sonucu olarak birçok farklı özelliklere sahip insanlar aynı ülkeyi paylaşmak durumunda kalmaktadır ve öncelikle dil, kültür ve inanış gibi noktalarda birbirlerini etkilemektedir (Ertem ve Temur, 2019:452). Çünkü, “yapılan her göç ister istemez insan üzerinde etkiler bırakır. Bunun en temel nedeni mekânın insan hayatı üzerindeki etkisidir. Mekân ve buna bağlı olarak insanın içinde bulunduğu kültür, insanın hayatını ve hayata bakış açısını şekillendirir.” (Yakar, 2016: 341).

Tarihsel bir insan gerçekliği olarak göç olgusu, bireysel ve/ya da toplumsal anlamda insan yaşamından etkilenen edebiyat sanatını da derinden etkilemiştir. Bu sebeple insani bir durum olarak göç olgusunun izlerini pek çok yazınsal nitelikli yapıtta görebilmek mümkündür. Göç olgusunu işleyen birçok yapıtta ilgili anlatı kahramanlarının göç etme sebepleri, mecburi durumlar, göç yolculuğu boyunca yaşadıkları sıkıntılar, atlattıkları tehlikeler veya göç ettikleri yerlerde karşılaştıkları pek çok durum yazınsal bir dille anlatılmaktadır. Bu tür yazınsal anlatılarda yazarların amacı yalnızca ortaya bir yapıt koymak değildir; okuyucuda göç eden insanlara karşı bir duyarlılık geliştirme, onlarla empati kurma becerisi kazandırma gibi amaçlar da kuşkusuz anlatı yazarları için çok önemlidir. Bu amaçla anlatı yazarları, yapıtlarını kaleme alırken okuyucu kitlesini göz önünde bulundurarak hareket ederler. Bilhassa hedef okur kitlesi çocuklar olan yapıtlar kaleme alan yazarlar, yapıt-okur ilişkisini dikkate alarak iletilerini olabildiğince etkileyici bir biçimde aktarmaya özen gösterirler. Çünkü yazınsal bir dil ve kurguyla üretilen bir yapıt, çocuk okurda yazarın anlatmak istediği insani durumlara karşı bir duyarlılık ve empati duygusu geliştirebilecektir. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında göç olgusu gibi insani bir durumu ustalıkla işleyen bir yapıt, okur-metin etkileşimini devindirir ve okurda belli bir bilinç geliştirir. Böylelikle söz konusu yapıtlar göç eden insanlar ile göç edilen yerlerde yaşayan insanlar arasında hoşgörü, anlayış ve dayanışma anlamında da bir etkileşime olumlu katkıde bulunabilecektir.

Çocuk kitapları mülteci çocukların göç, mültecilik gibi durumları yalnızca kendilerinin yaşamadığını anlamalarına ve içinde buldukları yalnızlık hissini az da olsa azaltmalarına da yardımcı olabilir. Şen ve Uysal (2021: 65)'a göre “göçün çocuk üzerindeki etkisi yaşamının tümüne yayılabilmektedir. Bu nedenle göçü yaşayan ya da göç eden kişilerle aynı ortamı paylaşan çocuklara bu olgunun duyumsatılması için edebiyat yapıtları işlevsel bir rol üstlenebilir”. Bu sayede ev sahibi ülkede yaşayan çocuklar ve yetişkinler de bu kitaplar aracılığıyla mülteci çocukların yaşadıklarını okuma ve anlamlandırma fırsatı kazanabilir. “Böylece toplumda ötekileştirme ve ayrıştırmaların önüne geçmek mümkün olabilecektir.” (Bulut, 2018: 389) Melanlıoğlu (2020a) göç eden ve göç edilen yerlerde yaşayan insanlar arasında (özellikle çocuklar arasında) bir etkileşim aracı olarak çocuk yazını yapıtlarına yönelik şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

“Son yıllarda çocuk edebiyatı alanında verilen eserler incelendiğinde göç, göçmenlik, mültecilik konularına ilişkin çocuk kitaplarının sayısında bir artış olduğu gözlenmektedir. Çocuklara; yaşanan insanlık dramını çocukça anlatabilmek, ön yargıların ortadan kalkmasına vesile olup empati duygusunu geliştirmek, farklılıklara saygı duymak, kültürel duyarlılık oluşturmak çocuk edebiyatı ile çocuklara anlaşılır kılınabilir. Mülteci bir çocuk, bu tür kitaplar sayesinde yaşadıklarının sadece kendine özgü olmadığını, hissettiklerinin başka bir çocuk için de geçerli olabileceğini özümserken akranının da ona yönelik empati kurması sağlanarak

mülteci arkadaşıyla daha sağlıklı bir iletişim kurması mümkün kılınabilecektir.” (Melanlıoğlu, 2020a: 667).

Edebiyatın en önemli özelliklerinden biri de “soyutlama gücü”dür. Anlatı yazarları günlük yaşama dair pek çok gerçekliği okuyucunun anlayabileceği bir düzeye göre işler ve anlatısını biçimlendirir. Bu noktada pek çok insan gerçekliği, yazınsal nitelikli bir metinde okuyucuya soyut iletiler sunacak şekilde aktarılır. Edebiyatın bu özelliğine değinen Dilidüzgün (2018) ’e göre yazınsal yapıtlar çocukların somut olarak anlayamadıkları durumları daha kolay anlamalarını sağlayabilir. Özellikle de sorun ve duyarlılık odaklı çocuk edebiyatı yapıtları çocuklara dış dünyada yaşanan gerçekleri onların duygu/düşünce durumlarına hitap edecek şekilde anlatır ve onlara bu durumları anlama-deneyimleme yetisi kazandırır. Çocuklar bu yapıtlar yoluyla hassas konulara karşı bir bakış açısı kazanabilir.

Çocuklara yaşamın pek çok gerçekliğine karşı duyarlılık kazandıracak çocuk kitaplarının kuşkusuz dikkat çekecek şekilde tasarlanması gerekmektedir. Bu noktada sanatsal bir yaratım olarak, çocuk okur üzerinde istenen etkiyi bırakması beklenen çocuk edebiyatı ürünlerinin görsel ve metin uyumu açısından nitelikli bir görünüme sahip olması, işlevlerini yerine getirmesi açısından da son derece önemlidir. Sever (2013:122)’e göre “sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmış resimler, çocukların duyu algılarının eğitilmesine, geliştirilmesine katkı sağlar. Çocuklar, yazıyla aktarılanlara renk ve çizginin estetik diliyle görsel yorum katan resimlerin kılavuzluğunda, duyma ve düşünme serüvenlerine çıkarlar. Böylece çocuklar, sözcüklerin ve çizginin oluşturduğu çok uyarınlı anlam evreninde, iletileri anlama sorumluluğuna dönük denemelere başlarlar”. Görseller açısından bakıldığında okura renklerin ve çizgilerin dünyasında düşsel yolculuklar vaat eden çocuk kitaplarında iletilerin de yazılı ifadelerde nasıl aktarıldığı önem taşımaktadır. Bu noktada okur-yapıt etkileşimini devindirme özelliğine sahip örtülü anlamlar içeren ifadelerin okurun duygu ve düşünce dünyasını harekete geçirmesi açısından dikkate değer olduğunu belirtmekte yarar vardır. “Bir sözcenin içerdiği açık anlam ile bu açık anlam üzerinden erişilebilecek öncüller aracılığıyla sezdirilen mana” (İmer, Kocaman & Özsoy, 2011: 206) şeklinde açıklanan örtülü anlam, metnin derin yapısında verilmek istenen mesajlar açısından da son derece önemlidir. Çünkü, “bir sözcede, paragrafta bazı bilgiler açık olarak verilmez. (...) bazı bilgiler verilse de gizli bir biçimde sözcede bulunur” (Günay, 2007: 86). İmer vd. (2011: 206)’e göre “Örtülü anlam sezdirme aracılığıyla iletilir ve çıkarımlar yoluyla sezdirilir”. Dolayısıyla örtülü anlamlar içeren yazılı ifadelerle karşılaştığında çocuk okur onu anlamlandırmaya çalışacaktır ve bu noktada yukarıda Sever (2013)’in de belirttiği gibi, “sözcüklerin ve çizginin oluşturduğu çok uyarınlı anlam evreninde” metnin mesajı, etkili ve sanatsal uyarınlı olan resimler ile daha anlaşılır/ulaşılır bir durum kazanacaktır.

Nitelikli bir çocuk kitabında görsel-metin uyumuna ve örtülü anlam içeren ifadelerin önemine değinilen yukarıdaki bilgilerin ışığında bu çalışmada da çocuklara yönelik yazılmış, mültecilik temalı “Benim Adım Mülteci Değil”, “Taştan Adımlar” ve “Yolculuk” adlı üç resimli çocuk kitabı incelemeye konu olmuştur. Araştırmada ilgili kitaplarda mülteci karakterler ve onların yaşadıkları olaylar aracılığıyla verilmek istenen iletiler ile bunların görsellere yansıtılışı değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada amaç, “Benim Adım Mülteci Değil”, “Taştan Adımlar” ve “Yolculuk” adlı mültecilik temalı resimli çocuk kitaplarını görsel-metin uyumuyla aktarılan örtülü anlamlar açısından incelemektir. Çalışmanın bu esas amacından hareketle şu alt sorulara yanıt aranmıştır:

1. İncelenen yapıtlarda örtülü anlam içeren ifadeler nelerdir?
2. İncelenen yapıtlarda tespit edilen örtülü anlam içeren ifadelerin görsellerle uyumu nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel bir araştırmadır. Araştırmada doküman incelemesi veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır. “Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyaller” (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217) olan dokümanlar, Creswell (2020:288)’e göre “nitel araştırmanın yazılı kaynağının iyi bir örneğini oluşturur” ve “bu kaynaklar nitel araştırmada araştırmacının ana olguyu anlamasına yardımcı olacak değerli bilgiler sunabilir”.

Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Bu araştırmanın inceleme nesnelərini oluşturan kitaplar hakkında bilgiler şu şekildedir:

Tablo 1. Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Kitap Adı	Yazarı	Yayınevi	Basım Yılı
Benim Adım Mülteci Değil	Kate Milner	Arden Yayıncılık	2019
Taşın Adımlar	Margriet Ruurs	Nesin Yayınevi	2020
Yolculuk	Francesca Sanna	Taze Kitap	2021

Yukarıda bilgileri verilen kitapların bu araştırmada inceleme nesneleri olarak seçilmelerinin nedenleri, mültecilik olgusunu işlemeleri ve sözü edilen durumun, etkileyici görsellerle desteklenmesi şeklinde gösterilebilir.

Araştırmanın Veri Analizi

Bu çalışmada toplanan verilerin analizinde “içerik analizi” kullanılmıştır. “İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013:259). Verilerin kodlanması sürecinde ‘*verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama*’ türü kullanılmıştır. Bundan hareketle bulgular araştırmacılar tarafından üç başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar şunlardır: 1. Mülteciliğin Birinci Evresi: Göç Öncesi Dönem, 2. Mülteciliğin İkinci Evresi: Göç Yolculuğu Dönemi, 3. Mülteciliğin Üçüncü Evresi: Göç Sonrası Dönem.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi’nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergede *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler* başlığı altında açıklanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul izni

Çalışma herhangi bir etik kurul izni gerektirmemektedir.

Bulgular ve Yorum

Mülteciliğin Birinci Evresi: Göç Öncesi Dönem

“Benim Adım Mülteci Değil” Adlı Yapıtta Göç Öncesi Döneme İlişkin Resimler

Görsel 1. Benim Adım Mülteci Değil (s.7)

Görsel 2. Benim Adım Mülteci Değil (s.8)

Görsel 3. Benim Adım Mülteci Değil (s.11)

Kate Milner'in “Benim Adım Mülteci Değil” adlı yapıtında bir anne ile çocuğunun göç yolculuğu hikâyesi anlatılmaktadır. “Göç Öncesi Dönem”e ilişkin olan yukarıdaki görsellere bakıldığında göç etme mecburiyetini tam olarak kavrayamayan bir çocuğun ve bu mecburiyeti olabildiğince çocuğun seviyesine inerek anlatmaya çalışan bir annenin ruh hâlinin sezdirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Yapıtta geçen şu ifadeler Görsel 1’de anne-çocuk diyalogu üzerinden çocuk kahramanın göç etme mecburiyetini tam olarak kavrayamamasını anlatmaktadır:

“Annem, yaşadığımız şehirden ayrılmak zorundayız dedi, bizim için artık güvenli değilmiş. Bunun nasıl bir şey olduğunu anlatayım, ister misin?”(Milner, 2019:7).

İnsanlar çeşitli sebeplerden ötürü yaşadığı yerlerden göç etmek zorunda kalabilmektedir. Yıkıcı etkileri olan insan veya doğa kaynaklı felaketler insanları göç etmeye zorlayan çeşitli sebeplerdir. Savaş da yıkıcı etkileri olan insan kaynaklı bir sorundur. Kate Milner’in “Benim Adım Mülteci Değil” adlı yapıtında da bu savaş olgusunun resimlerin diliyle aktarıldığı görülmektedir. Yapıtta anne kahramanın çocuğuna göç etme sebepleri olarak “yaşadıkları yerin güvenli olmayışını” söylemesi ve gerekçeyi bu şekilde sınırlandırması dikkate değerdir. Anne karakterin oğluna verdiği bu cevap, sıradan bir anne-evlat ilişkisine uygun bir cevaptır. Anne, yaşanan olayların sebeplerini, yaşanan ve yaşanacak sıkıntıları çocuğun hem yaş seviyesini hem de psikolojik durumunu göz önünde bulundurarak olduğu gibi aktarmamıştır. Görsel 2’de dikkatle annesinin yüzüne bakan bir çocuğun

şaşırılmış-anlamlandıramamış ruh hâlinin yansıtılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu görselle ilişkili olarak anne kahramanın çocuğuna göç yolculuğu öncesi yapmaları gereken şeylerden söz ettiği şu satırlarda göçmenlerin daha iyi bir yaşam için nelerden vazgeçtikleri anlatılmaktadır:

“Bütün arkadaşlarımıza veda etmek zorundayız. Yanına kendi çantanı alabilirsin, ama unutma yalnızca taşıyabileceğin kadarını doldurmalısın.” (Milner, 2019:9).

Yukarıda verilen sözler, yaşayabilmek veya daha iyi şartlarda yaşayabilmek uğruna insanların en değerli şeylerinden bile vazgeçmek zorunda olduklarını okuyucuya göstermektedir. Yazarın ifadelerdeki sözcük seçimi dikkate değerdir. Anne kahraman, bir yetişkinle değil bir “çocuk”la konuşmaktadır ve bu sebeple bir çocuğun hayatındaki en önemli kişilerden olan “(oyun) arkadaşlar”ından bahsetmektedir. Küçük bir çocuğun taşıyabileceği ağırlığı düşünerek sadece “kendi çantasını alabileceğini” söylemesi, anne karakterin düşünceli ve merhametli kişiliğini yansıtmaktadır. Görsel 3’te ise yaşadığı yeri terk etmek zorunda olan bir çocuğun pencere camından dışarıya hüüzünlü bakışı vardır. Bu bakış, *“Yaşadığımız şehre hoşça kal diyeceğiz. Biraz hüüzünlü olabilir, ama aynı zamanda çok heyecan verici...”* (Milner, 2019:10) şeklinde anne kahramanın teselli niteliğinde sözlerine yansımıştır.

“Taştan Adımlar” Adlı Yapıtta Göç Öncesi Döneme İlişkin Resimler

Görsel 4. Taştan Adımlar (s.6)

Görsel 5. Taştan Adımlar (s.9)

Görsel 6. Taştan Adımlar (s.10)

Görsel 7. Taştan Adımlar (s.19)

Margriet Ruurs’un “Taştan Adımlar” adlı yapıtı bir ailenin mültecilik hikâyesini konu edinir. Yapıtta “Göç Öncesi Dönem”e ilişkin olarak tespit edilen görsellere bakıldığında bir ailenin mutlu ve huzurlu bir şekilde sürmekte olan yaşamlarının birdenbire nasıl değiştiği görülecektir. Yukarıda verilen görseller, söz konusu aile yaşamının olumsuz bir yönde değişip nihayetinde ailenin göç etmek

zorunda kalmasına neden olan durumları aktarmaktadır. Görsel 4 ile ilişkili olan şu satırlar mülteci olmaya sebep savaş durumunun yaşanmasından önceki mutlu aile durumunu belirtmektedir:

“Küçükken -ki çok zaman geçmedi üzerinden- erkek kardeşim Sami, arkadaşlarımız ve ben, güneşten kavrulmuş toprakta gülüp oynar, taşların üstünden kumlara zıplardık. Özgürdük kuşlar kadar.

Babam tarladan dönünce bir süre portakal ağacının altında dinlenir ve atalarımızın hikâyelerini anlatırdı bize.”(Ruurs, 2020:7).

Duyarlılığın en yoğun olarak hissedildiği veya beklendiği durumlardan biri olan mülteciliği konu edinen bu yapıtta da anlatı, “Benim Adım Mülteci Değil” adlı kitapta olduğu gibi çocuk kahramanın ağzından anlatılmakta ve yine ilk olarak çocuk kahramanların yaşadıklarından bahsetmektedir. Yazarın geçmiş zaman kipiyle kurduğu “-ki çok zaman geçmedi üzerinden-” ifadesiyle birlikte “özgürdük kuşlar kadar” biçimindeki şiirsel ifade, mutlu bir hayatın mutsuz ve huzursuz bir yolculuk serüvenine dönüşümünün de ilk yazınsal ipuçlarıdır. Görsel 5 ve Görsel 6’da yer alan görüntüler ve bu görüntülerle ilişkili olan yazılı ifadelerde ise mültecilik öncesi (savaş öncesi) sosyal hayatın düzeni ve işleyişi hakkında okuyucuya fikir vermektedir. Aşağıdaki ifadelerle birlikte yazarın henüz ilk birkaç satırda 3 defa özgürlük (özgürdük, özgürce) sözcüğünü kullanması dikkate değer bir yazınsal sözcük kullanımınıdır:

“Çok da uzak olmayan bu anılarda özgürdük. Özgürdük oynamakta ve okula gitmekte. Pazardan meyve ve sebze alırdık özgürce. Gülüp gönlümüzce sohbet eder, komşularla çay içerdik. -Üç bardağı geçmezdik. Ama o düdü. Bugünse başka bir gün.” (Ruurs, 2020:8).

Görsel 7’de savaş olgusunun en yıkıcı görüntülerinden biri çizilmiştir. İnsanların yaşam yerlerini hedef alan bombalar onların zaman içinde hızla göç etmelerine sebep olacaktır. Bu durumun söz konusu ailenin yaşamında ve çevrelerinde yarattığı değişim, şiirsel bir anlatımla yapıtın ifadelerine şu şekilde yansımıştır:

“Derken savaş gelip kapımıza dayandı. Köyümüzdeki yaşam değişti. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Çok geçmeden yiyeceğimiz azaldı, hepimize yetmemeye başladı. (...) Derken kuşlar şarkı söylemeyi bıraktı. İnsanlar köyümüzü terk etmeye başladı. Önce azar azar, sonra dalga dalga... yakıcı güneşin altında tozlu tarlaları aşarak akan, umudun yön verdiği bir insan seli... daha iyi bir yer, daha iyi bir yaşam arayan analar, babalar, çocuklar...yeniden özgür olabilecekleri, gülebilecekleri, özgürce sevip yaşayabilecekleri bir yer arayan yabancılardan oluşan bir nehir. Bombaların düşmediği, insanların bakkala giderken ölmediği bir yer arayan, barışı arayan insanların nehri...” (Ruurs, 2020:15).

Yukarıdaki ifadelerde savaş durumuyla başlayan ve mülteciliğe sebebiyet veren olayların art arda verilmesiyle mülteciliğin birinci evresi olarak sayılabilecek bir dönemin yaşantıları aktarılmıştır. Bu yapıtta da “Benim Adım Mülteci Değil” adlı yapıtta olduğu gibi savaş durumunun ortaya çıkışıyla ilgili herhangi bir ayrıntının verilmemiş olması göze çarpan bir ayrıntıdır. Yazar sadece, “Derken savaş gelip kapımıza dayandı” şeklinde bir ifade kullanarak bu acı ve dehşet verici savaş olgusunu, hedef okur kitlenin psikolojik durumunu olumsuz etkileyebilme olasılığını göz önünde bulundurarak, uygun tabirle söyleyecek olursak “geçitirme” yoluna başvurmuştur. Yazarın yukarıda aktarılan sözlerindeki anlatım becerisi de dikkate değerdir. Zira, hem anlatımı çocuk okur düzeyine göre ayarlamak hem de olabildiğince yalın fakat alabildiğine derin anlamlı ifadelerle oluşturmak önemli bir yazarlık becerisidir. Yalın ve derin anlamlı bir anlatım tarzının yanında “şiirsel” bir havada oluşturulan ifadeler de okuyucu kitlesi için dikkate değer bir yazınsal beceri örneğidir.

“Yolculuk” Adlı Yapıtta Göç Öncesi Döneme İlişkin Resimler

Görsel 8. Yolculuk (s.5)

Görsel 9. Yolculuk (s.6)

“Yolculuk” adlı yapıt, babasını savaşta kaybetmiş bir çocuğun gözünden mülteciliğin anlatıldığı bir anlatıdır. Bu yapıtta da araştırmada incelenen önceki kitaplarda olduğu gibi anlatım çocuk kahramanın ağzından gerçekleşmektedir. Yapıtın “Göç Öncesi Dönem”e ilişkin olarak tespit edilen görsellerine ve bu görsellerle ilişkili yazılı ifadelerine bakıldığında “Taştan Adımlar” adlı yapıtta olduğu gibi, huzurlu ve mutlu bir yaşamın savaş durumuyla birdenbire değişiminin konu edinildiği görülmektedir. Nitekim Görsel 8 ile ilişkili yazılı ifadelerde bu durum şöyle anlatılmaktadır:

“Annem babam, ben ve kardeşim denize çok yakın bir şehirde yaşıyoruz. Yaz aylarında hafta sonu tatillerimizi hep kumsalda geçiririz. Yani geçirirdik... Artık kumsala hiç gitmiyoruz. Çünkü geçen yıl çok acayip şeyler oldu. Hayatımız sonsuza kadar değişti.” (Sanna, 2021:4).

Yukarıda verilen ifadelerde yapıtın yazarının dikkatli ve titizlikle açıklanabilecek bilinçli sözcük seçimi okuyucunun gözüne çarpılmaktadır. Geçmiş zaman kipinde kullanılan “Yaz aylarında hafta sonu tatillerimizi hep kumsalda geçiririz. Yani geçirirdik...” şeklinde ifadelerden mutlu ve güvenli bir yaşamın sona erdiği bilgisi anlaşılacaktır. Yazarın dikkate değer ikinci sözcük seçimi örneği ise “Çünkü geçen yıl çok acayip şeyler oldu” şeklinde ifadeleridir. Yazar savaş öncesi, savaş anı ve savaş sonrası yaşanan neredeyse bütün durumları “çok acayip şeyler” şeklinde ayrıntı vermekten kaçınan ama olumsuz bir anlamı çağrıştıracak sözcüklere sığdırmayı başarabilmiştir. Bütün bu ifadelerin ardından gelen “Hayatımız sonsuza kadar değişti.” cümlesi de mülteci bir ailenin veya kişinin hayatının bir daha eskisi gibi olamayacağı gerçeğini aktaran ve incelenen diğer yapıtlarda benzerlerine rastlanan türden bir ifadedir.

Mülteciliğin İkinci Evresi: Göç Yolculuğu Dönemi

“Benim Adım Mülteci Değil” Adlı Yapıtta Göç Yolculuğu Dönemine İlişkin Resimler

Görsel 10. Benim Adım Mülteci Değil (s.14)

Görsel 11. Benim Adım Mülteci Değil (s.17)

Görsel 12. Benim Adım Mülteci Değil (s.20)

Görsel 13. Benim Adım Mülteci Değil (s.23)

Görsel 10’da belirtilmek istenen durum, göç yolculuğu boyunca hissedilecek “tek başmalık” ve “çaresizlik”tir. İnsanlar yaşadıkları yeri tanırlar ve bilirler; ancak zaruri sebeplerden ötürü göç etmek zorunda kaldıklarında hiç bilmedikleri yerlere gitmek zorunda kalırlar. Bu yolculuk boyunca göçmenler kendilerini insanlar içinde “yalnız” hissederler. Bu duygu durumu yazarın ifadelerine şu şekilde yansımıştır:

“Bazen tek başımıza kalacağız yalnız... Bu biraz sıkıcı olabilir.” (Milner, 2019:14).

Göç yolculuğu boyunca göçmenlerin hiç tanımadıkları ve bilmedikleri yerlerden geçmek zorunda oldukları yukarıda ifade edildi. Buna ek olarak göçmenler göç yolculuğu boyunca yine kendileri gibi aynı gerekçelerle göç etmek zorunda kalan pek çok yabancı insanla da karşılaşabilmektedir.

Göçmenler birbirlerini tanımasalar dahi zorunluluktan dolayı veya ortak yazgı gereği bir duygudaşlık hissedebilmektedir. Bu durum 11.Görsel’de renklerin diliyle anlatılmıştır. Söz konusu görselle ilişkili olan yazılı ifade göçmenlerin yaşadıkları bu durum şöyle anlatılmaktadır:

“Bazen başka bir sürü insanla beraber olacağız.” (Milner, 2019:16).

*“Başka bir sürü insanla beraber olma”*nın en muhtemel anlarından biri de aynı yerde konaklamaktır. Yapıtta geçen *“tuhaf birtakım yerlerde uyuyacağız* (Milner, 2019:21) ifadesiyle 12. Görsel arasında yazınsal ve anlamsal bir uyumluluk vardır. Görsel 12’de anne ve çocuk kahramanın “bir sürü başka insanla” aynı yerde uyuyor olmaları, göç yolculuğu boyunca göçmenlerin en sık yaşadığı durumlardan birini göstermesi açısından önemlidir.

Yapıtta geçen *“bir sürü yeni ve ilginç şeyler göreceğiz.”* (Milner, 2019:18) şeklinde ifadelerde ise çocuk okurun ilgi ve algı düzeyine uygun bir anlatım biçiminin hâkim olduğu görülebilir. Yapıtta anne kahramanın zorlu/zorunlu göç yolculuğunu çocuğuna cazip veya ilginç gösterebilmek için bu şekilde ifadeler kullanmış olduğu düşünülmektedir. Çünkü göç yolculuğu uzun ve yorucu bir süreçtir. Bu süreçte anne kahraman çocuğunun merakla soracağı sorulara karşı kendince bir önlem mahiyetinde çözümler bulmuştur.

Mültecilerin yaşadıkları en sorunlardan biri de “iletişim problemi”dir. Bu problem göç yolculuğu döneminde ve göç sonrası dönemde mültecilerin en sık karşılaştıkları durumlardan biridir. Bu iletişim problemi durumu Görsel 13’teki çizimlerde belirginleşmiştir. Yapıtta söz konusu görselle ilişkili olan aşağıdaki ifadelerde, mültecilerin yaşadıkları iletişim sıkıntısı ve yabancılaşma duygusu dolaylı bir şekilde anlatılmaktadır:

“Hiç anlamadığımız sözcükler duyacağız.” (Milner, 2019:23).

“Taştan Adımlar” Adlı Yapıtta Göç Yolculuğu Dönemine İlişkin Resimler

Görsel 14. Taştan Adımlar (s.22-23)

Görsel 15. Taştan Adımlar (s.24)

Görsel 16. Taştan Adımlar (s.27)

“Taştan Adımlar” adlı yapıtta “Göç Yolculuğu Dönemi”ne ilişkin olarak tespit edilen görsellerde bir ailenin tehlikeli göç yolculuğuna dikkat çekilmiştir. Yapıtta “Göç Yolculuğu Dönemi”ne ilişkin olarak tespit edilen ilk görselde bütün aile bireylerinin eşyalarını yüklenmiş vaziyette yola çıkmış olmaları görülecektir. Yolculuk esnasında yaşananlara ilişkin olarak yapıtta şu ifadeler yer verilmektedir:

“Yürüdük, yürüdük ve yürüdük... Jedo'nun adımlarına ayak uydurmaya çalıştım. Annemin battaniye ve elbise bohçalarıyla dolu ellerini tutmaya çalıştım. Herkes bir şeyler taşıyordu, bense sadece anıları taşıyordum.” (Ruurs, 2020:22).

“Yürüdük, bazen yalnız başımıza ama çoğunlukla başkalarıyla. Bizim gibi savaştan kaçan, bombalardan uzaklaşıp canını kurtarmaya çalışan insanlarla...” (Ruurs, 2020:22).

Yukarıda verilen ifadelerde anlatıcı çocuk kahramanın şiirsel anlatımıyla göç yolculuğu aktarılmaktadır. Aile bireyleri yaşları ve fiziksel güçleri dolayısıyla yaşamsal gereçleri taşıırken küçük bir çocuğa düşen ise “sadece anıları taşıyor” olmaktır. Metinden alınan ikinci kesitte de yine “Benim Adım Mülteci Değil” adlı yapıtta olduğu gibi göç yolculuğu boyunca aynı kaderi paylaşan insanların yolculuk boyunca karşılaşmaları anlatılmaktadır.

Görsel 15’te anlatılmak istenen durum, mültecilerin en sık yaşadıkları durumlardan birini gözler önüne sermektedir. Yaşanabilecek bir yer umuduyla göçmenler çoğu zaman pek çok tehlikeyi

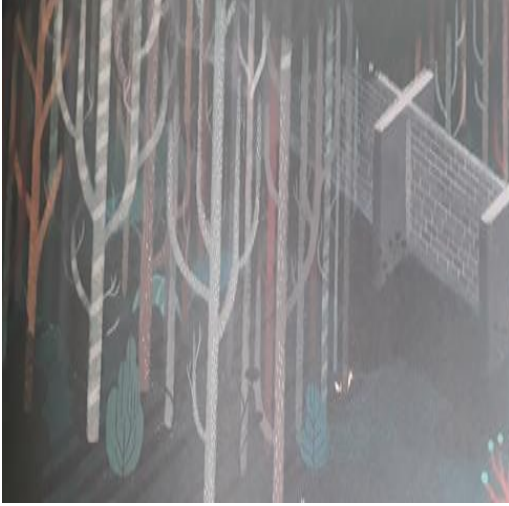
göze alıp deniz ulaşımı yoluyla başka ülkelere hareket ederler. Bu tehlikeli yolculuk yapıta şu sözlerle aktarılmıştır:

“Dünyanın sonuna dek yürüdük. Oraya vardığımızda denizi gördük. Umut ve dua dalgaları üstüne yelken açtık. Küçük teknemizi döven dalgalar korkuttu beni. Herkes sağ salim karaya varacak kadar şanslı değildi. Yolculuğu denizde sona erenler için dua ettik.” (Ruurs, 2020:25).

Görsel 16’da ise göçmenlerin kendilerinden önce bu tehlikeli deniz yolculuğunu denemiş fakat boğularak hayatını kaybetmiş başka insanlara yönelik duyarlı ve içten bir davranışına tanıklık edilmektedir:

“Yeniden karaya vardığımızda annemle babam çiçek tohumları ektiler, özgürlüğe kavuşmadan ölenlerin anısına...” (Ruurs, 2020:26).

“Yolculuk” Adlı Yapıtta Göç Yolculuğu Dönemine İlişkin Resimler

Görsel 17. Yolculuk (s.23)

Görsel 18. Yolculuk (s.25)

Görsel 19. Yolculuk (s.30-31)

Görsel 20. Yolculuk (s.34)

“Yolculuk” adlı yapıtın “Göç Yolculuğu Dönemine” ilişkin görsellerinde göçmenlerin yaşadıkları farklı durumlara değinmeler söz konusudur. Bu farklı durumlara değiniş, “Benim Adım Mülteci Değil” ve “Taştan Adımlar” adlı yapıtlarda sözü edilmemiş hususlar olarak göze çarptığı için dikkate değerdir. Bu noktada bu farklı durumlara değinen ilk görsel olarak Görsel 17 ele alınabilir.

Görselde tehlikeli bir göç yolculuğuna çıkmış bir ailenin sınıra ulaşması anlatılmaktadır. Sınıra varmak pek çok olumsuzluğu geride bırakıp kurtulmak anlamına gelse de sınırı geçmek ayrı bir zorluk olarak görülmektedir. Bu zorluk, yapıtın ilgili yazılı ifadelerine şöyle yansımıştır:

“*Sonunda sınıra ulaştık.*” (Sanna, 2021:22).

“*Önümüzde kocaman bir duvar vardı ve onu tırmanıp geçmemiz gerekiyordu.*” (Sanna, 2021:23).

Anlatının çocuk kahramanın ağzından anlatılması sebebiyle sınır duvarının “kocaman bir duvar” olarak nitelenmesi çocuk algısına uygun bir ifadedir. Geride pek çok sıkıntıyı bırakarak sınıra değin gelebilmiş aile, sınır muhafızlarının uyarısıyla karşı karşıyadır. Bu durum ilgili Görsel 18’e de yansımıştır. Aşağıdaki cümleler, sınır muhafızlarının aileyi ikaz ettikleri görselin açıklayıcısı durumundadır:

“*Ama HAYIR! “Sınırı geçme izniniz yok. Geri dönün!” diye bağırdı öfkeli muhafız. Gidecek hiçbir yerimiz yoktu. Üstelik çok ama çok yorgunduk.*” (Sanna, 2021:24).

“Yolculuk” adlı yapıtın incelenen diğer yapıtlardan bir başka önemli farkı şudur: yapıttaki kahramanlar masalsi çizimlerle görselleştirilmiştir. Her ne kadar “Taştan Adımlar” adlı yapıtın görsel çizimleri de çok çarpıcı ve etkileyici olsa da kahramanların dünyasını, davranışları ve fiziksel özellikleriyle en uyumlu veren yapıt olarak “Yolculuk” adlı kitap gösterilebilir. Söz gelimi, 18. Görselde sınır muhafızının güçlü ve buyurgan duruşu ve onun karşısında aciz mülteci ailenin durumu başarılı bir şekilde görselleştirilmiştir. Bu çizim tarzı, okurun anlatı kahramanlarını bir masal anlatısındaki kahramanlarla bağlantı kurmasına olanak tanımaktadır. Zira, görselde görüleceği üzere sınır muhafızı güçlü konumuyla masal kahramanlarındaki “dev”lere benzetilmiş; onun karşısında mülteci aile ise çok küçük ve zayıf gösterilmiştir. Görsel 19’da “Göç Yolculuğu Dönemi”ne dair - incelenen diğer yapıtlara göre- yine bir başka farklı durum gösterilmek istenmiştir: para karşılığı sınırdan insan geçiren mülteci kaçakçıları. Bu durumla ilişkili görsele yakından bakıldığında çizimlerin ustalıklı yapıldığı görülecektir. Zira, para karşılığı yasa dışı insan kaçakçılığı yapan bu kişinin görüntüsü korkunç bir yaratığa benzetilmiştir. Görselle ilişkili şu ifadeler, ailenin, içinde buldukları durum karşısında yasadışı bir şekilde sınırdan insan geçiren bu tip kişilere mecbur kalışlarını anlatır:

“*İyice uzaklaşana kadar durmadan koştuk. Sonra birden daha önce hiç görmediğimiz bir adamla karşılaştık. Annem adama biraz para verdi. Adam bizi sınırın diğer tarafına geçirdi. Çok karanlıktı. Kimse bizi görmemişti.*” (Sanna, 2021:30).

“Yolculuk” adlı yapıtın “Göç Yolculuğu Dönemi”yle ilişkili olan bir diğer görseli ise yukarıda verilen 20.Görsel’dir. Bu görselde, “Taştan Adımlar” adlı yapıtta olduğu gibi deniz ulaşımı yoluyla başka ülkelere hareket etme durumu anlatılmak istenmiştir. Anlatıcı çocuk kahramanın bu deniz yolculuğuna karşı duygu ve düşünceleri de yine “Taştan Adımlar” adlı yapıtın anlatıcı çocuk kahramanının duygu ve düşünceleriyle benzerlik göstermektedir. Görsel 20’yle ilişkili olan yazılı ifadelerle bakıldığında bu benzerlik görülmektedir:

“*Bir sürü tanımadığımız insanla beraber küçücük bir tekneye bindik. Sıkış tıktık oturuyorduk ve her gün yağmur yağıyordu. Yol boyunca teknedekilerle birbirimize masallar anlattık. Öyle perili prensesli masallar değildi ama... Denizin altında saklanan ve tekmemiz ters döndüğünde bizi yemeyi bekleyen korkunç ve tehlikeli canavarlar vardı bu masallarda.*” (Sanna, 2021:35).

Yazarın bu satırlardaki sözcük seçimi üzerinde durulması gereken önemli bir yazarlık becerisidir. Yazar tehlikeli bir yolculuktan bahsetmektedir; bu sebeple korkunç ve olumsuzluk çağrıştıran ifadeler (*denizin altında saklanan, bizi yemeyi bekleyen, korkunç ve tehlikeli canavarlar*) kullanmıştır.

Mülteciliğin Üçüncü Evresi: Göç Sonrası Dönem

Benim Adım Mülteci Değil” Adlı Yapıtta Göç Sonrası Döneme İlişkin Resimler

Görsel 21. Benim Adım Mülteci Değil (s.27)

Görsel 22. Benim Adım Mülteci Değil (s.28)

Görsel 23. Benim Adım Mülteci Değil (s.29)

“Benim Adım Mülteci Değil” adlı yapıtın “Göç Sonrası Dönem”e ilişkin görsellerinde ve ilgili yazılı ifadelerinde anne ve çocuk kahramanın yaşayabilecekleri güvenli bir yer bulmaları ve bu yere yavaş yavaş uyum sağlamaları anlatılmaktadır. Bu durumu göstermeye örnek teşkil eden ilk görsel olarak Görsel 21 ele alınabilir. Bu görüntüde bir kediyi seven çocuk kahramanın sevecen hâli gösterilmiştir. Görsel 21, aynı zamanda Görsel 2’deki bir ayrıntıya değinmektedir. Yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmalarını ve bu yüzden sevdikleri pek çok şeyden vazgeçmek zorunda kalışlarını anlatan Görsel 2’de anne ve çocuk kahramanın yanında bir “kedi” dikkat çekmektedir. Göç Öncesi Dönem’de sahiplendikleri kediyi bırakmak zorunda kalan çocuk, Göç Sonrası Dönem’de yaşayabilecekleri bir yer bulduklarında yeniden bir kedi edinmiştir.

Başka bir yere göç etmek zorunda kalan insanların yaşadıkları en büyük sıkıntılardan biri de iletişim problemdir. Bu iletişim problemi Görsel 13’teki çizimlere yansıtılmıştı. Kuşkusuz başka bir yere göç eden insanlar, çevreleriyle iletişim kurmak için zamanla o yerlerde konuşulan dili öğrenmeye başlarlar. İşte bu iletişim problemini yavaş yavaş aşma durumu Görsel 22’de anlatılmak istenmiştir. Sözü edilen görselle ilişkili olan yazılı ifadelerde de bu durumu görebilmek mümkündür:

“Ve kısa bir süre içinde o tuhaf sözcükler anlam kazanmaya başlayacak.” (Milner, 2019:28).

“Benim Adım Mülteci Değil” adlı yapıtın “Göç Sonrası Dönem”e ilişkin son görseli, mülteci kabul eden ülke veya şehirlerde zamanla ortaya çıkan “mülteci algısına” yönelik örtük bir eleştiri niteliğindedir denilebilir. Söz konusu görselle ilişkili olan yazılı ifadelerde (“Mülteci” kelimesindeki “M” harfi bu noktada bilinçli olarak büyük harfle yazılmıştır.) bu durum net olarak anlatılmıştır:

“Sana Mülteci diyecekler ama unutma senin adın Mülteci değil.” (Milner, 2019:29).

“Taştan Adımlar” Adlı Yapıtta Göç Sonrası Döneme İlişkin Resimler

Görsel 24. Taştan Adımlar (s.32)

Görsel 25. Taştan Adımlar (s.34-35)

“Taştan Adımlar” adlı yapıtın “Göç Sonrası Dönem”e ilişkin görsellerine bakıldığında güvenli bir yer bulmanın mutluluğu ve huzurunun yaşandığı görülecektir. Fakat göç eden aile fertlerinin aklında hâlâ terk etmek zorunda oldukları yerler vardır. Bu düşüncenin izi ilgili görselle ilişkili yazılı ifadelerde açık bir şekilde görülebilir:

“Şimdi yeni bir yuvamız var; yeni sesler ve kokularla, gülyüzlü ve yardımsever insanlarla çevrili bir yuva. Acaba bundan sonra hep burası mı olacak evimiz, yoksa bir gün geri dönecek miyiz?” (Ruurs, 2020:33).

Yapıtın son görseliyle (Görsel 25) ilişkili olarak anlatıcı çocuk kahramanın ağzından şu ifadeler verilmektedir:

“Şanslı olanlar” diyorlar bize. Yeni anılar, yeni umutlar, yeni düşler biriktireceğiz. Savaştan değil barıştan yontulmuş olacaklar.” (Ruurs, 2020:34).

Yukarıda verilen “Şanslı olanlar” ifadesi, mülteci kabul eden pek çok ülkede insanların mülteciler için kullandıkları bir sözdür. Ülkelerindeki yıkıcı sorunlardan kurtulup hayatlarını kurtarmış olduklarından “şanslı” şeklinde nitelendirilmişlerdir. Görsel 25’te de yeni anılara, yeni umutlara ve yeni düşlere gönderme yapan sanatsal bir çizim söz konusudur. İnsanlar bazen yeni bir dilek tutarak ellerindeki balonu gökyüzüne bırakır. Görsel 25’teki ellerinde balon olan insanların mülteci oldukları göz önüne alındığında yaşamaya başladıkları bu yeni yerde yeni umutlarla hayata bağlanma-tutunma niyetleri daha iyi anlaşılacaktır.

“Yolculuk” Adlı Yapıtta Göç Sonrası Döneme İlişkin Resimler

Görsel 26. Yolculuk (s.40)

Görsel 27. Yolculuk (43)

“Yolculuk” adlı yapıtın “Göç Sonrası Dönem”e ilişkin görsellerinde uzun ve tehlikelerle dolu bir göç yolculuğunun ardından yaşanabilecek bir ülkeye varan bir ailenin mutluluğunun anlatıldığı görülecektir. Bu mutluluk, güvenli ve huzur içinde yaşanabilecek bir yere varmanın vermiş olduğu

mutluluktur. Yapıtta sözü edilen aile uzun bir tren yolculuğunun sonunda bu yeni ülkeye gelmiştir. Bu yolculuğun gösterildiği Görsel 26'yla ilişkili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

“Birkaç gün ve gece daha yolculuğumuza devam ettik. Birçok sınır geçtik.” (Sanna, 2021:40).

“Trenden başımı uzatıp gökyüzünde bizi takip ediyormuş gibi uçan kuşlara baktım...” (Sanna, 2021:41).

Bu cümlelerde yazarın duruma uygun sözcük seçimi dikkat çekicidir: problemlili bir coğrafyadan kaçmak zorunda kalan bir ailenin umut dolu bu göç yolculuklarına dair pek çok görselde sürü hâlinde uçan kuş görüntüleri vardır. İlk defa bu görselde anlatıcı çocuk kahramanın ağzından kuşlar ile ilgili sözler söylenmiştir. Yazarın burada kuşların daha iyi yaşayabilecekleri bir yere hareket ettikleri mevsimlik göçleri ile savaştan kaçan bir ailenin göç öyküsü arasında bir benzerlik kurmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Nitekim yazarın bu düşüncesinin bir sonraki yazılı ifadelerle yansımaları şu şekildedir:

“Kuşlar da aynı bizim gibi göç ediyorlardı. Onların yolculuğu da çok uzundu ama hiç sınır geçmek zorunda değillerdi. Belki, bir gün, aynı bu kuşlar gibi, biz de yeni bir yuva buluruz. Hikâyemizde baştan başlayabileceğimiz güvenli bir yuva...” (Sanna, 2021:42).

Yukarıda verilen ifadelerde yazarın çocuk kahramanın ağzından paylaşmak istediği evrensel bir mesajda söz konusudur. Bu mesaj şudur: dünya hepimizin ortak evridir. Yazar, bu düşüncüyü *“Kuşlar da aynı bizim gibi göç ediyorlardı. Onların yolculuğu da çok uzundu ama hiç sınır geçmek zorunda değillerdi.”* şeklinde ifadelerde örtük bir anlatımla aktarmaktadır.

Sonuç

Mültecilik insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İnsanlar tarih boyunca çeşitli zaruri sebeplerden dolayı yaşadıkları yerleri terk etmek ve yaşayabilecekleri ya da daha iyi şartlarda yaşayabilecekleri yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. İnsanoğlunun tarihiyle yaşit diyebileceğimiz mültecilik olgusu, çağlardan beri pek çok sözlü ve yazılı anlatımın konusu olmuştur. Çünkü toplum ve birey hayatına derinden tesir eden göç olgusunun toplum ve birey hayatından etkilenen edebiyat sanatına yansımaları düşünülemez. Göç olgusunu işleyen hemen hemen bütün anlatılarda ilgili anlatı kahramanlarının göç etme sebepleri, göç yolculuğu boyunca atlattıkları sıkıntılar veya göç ettikleri yerlerde yaşadıkları iyi-kötü pek çok durum yazınsal bir dille anlatılmaktadır. Bu tür yazınsal anlatılarda yazarların amacı yalnızca ortaya bir edebi yapıt koymak değildir; okuyucuda göç eden insanlara karşı bir duyarlılık geliştirme, onlarla empati kurma becerisi kazandırma gibi amaçlar da kuşkusuz anlatı yazarları için önemlidir. Bu noktada göç olgusunu işleyen birçok yazınsal yapıt araştırmacılar tarafından farklı açılardan incelenmiştir (Yakar, 2016; Bulut, 2018; Yiğitbaşı, 2018; Ertem & Temur, 2019; Savur, 2019; İnal, 2021; Melanlıoğlu, 2020a, 2020b, 2020c; Şen & Uysal, 2021; Dursun & Eyüp, 2021; Arıcı & Işıtan, 2021). Sözü edilen araştırmalardan Bulut (2018:404)'ün çalışmasında çocuklara ve gençlere hitap eden kitaplarda özellikle mülteci kimliğinin sunumunda dikkat edilen bazı noktaların olduğu ve bu konunun işlendiği birçok yapıtın aksine bu tür kitaplarda karakterlerin yapılandırılmasında bilinçli olarak belirli kalıpların kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yiğitbaşı (2018)'in araştırmasında ise bu çalışmada da incelenen yapıtlardan *“Yolculuk”* “göstergebilimsel” açıdan çözümlenmiştir. Çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik olarak böylesi çalışmaların sınırlı olduğu düşünüldüğünde mültecilik temalı bir kitabın göstergebilim ilkeleri çerçevesinde incelenmesinin dikkate değer bir araştırma örneği olduğu görülecektir. Mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarındaki empati öğelerine odaklandıkları çalışmalarında Dursun ve Eyüp ise (2021:1) *‘Benim Adım Mülteci Değil’*, *‘Evinden Uzakta (Mülteci)’* ve *‘Halepli Zeynep’* adlı üç çocuk kitabını incelemişlerdir. İnceleme sonucunda araştırmacıların ulaştığı sonuçlar şu şekildedir:

“incelenen üç kitapta mülteci konusuna çocukların empatik bir bakış açısıyla bakmasını sağlayabilecek öğelerin farklı şekillerde ve oranlarda yer verildiği belirlenmiştir. ‘Benim Adım Mülteci Değil’ ve ‘Eviden Uzakta (Mülteci)’ adlı kitaplarda metinler içerisinde empatiye yönelik öğelerin yoğun bir şekilde yer aldığı belirlenmiştir. ‘Benim Adım Mülteci Değil’ adlı kitapta empati öğelerine sorular aracılığıyla okurun sezmesini sağlayacak şekilde yer verilmiştir. ‘Eviden Uzakta (Mülteci)’ kitabında ise empatiye dair öğelerin doğrudan verildiği görülmektedir. Ancak ‘Halepli Zeynep’ adlı kitapta empatiye yönelik öğelerin metin içerisinde oldukça az olduğu belirlenmiştir”. Aynı çalışmada resimlere yansıtılan empati öğelerine ilişkin olarak şu bulgulara ulaşılmıştır: “bu üç kitaptan ‘Halepli Zeynep’in empati içeren resimler açısından daha zengin olduğu, fakat aynı zamanda çocuğa uygun olmayan resimlerin de kitapta yoğun olduğu belirlenmiştir. Diğer iki kitaptan ‘Benim Adım Mülteci Değil’in resimlerinde empatiye dair bir unsur bulunamazken ‘Eviden Uzakta (Mülteci)’ ise bir resim tespit edilmiştir”. Bir başka araştırmaya bakıldığında bu çalışmada da incelemeye alınan “Yolculuk, Benim Adım Mülteci Değil ve Taştan Adımlar” ile birlikte “Bot Hikayesi, Dönme Dolap, Eviden Uzakta, Herkes Burada , Hoş Geldiniz, Mervan’ın Yolculuğu” adlı resimli çocuk yapıtlarında göç teması ve kültürlerarası duyarlılık bağlamında anlatı unsurlarının kullanımını irdeleyen İnal’ın (2021:171) inceleme sonunda “göç konusuyla birlikte kültürlerarası duyarlılık konusuna oldukça az yer verildiği, kültürlerarası duyarlılığın umut ve yardım unsurlarıyla bağdaştırılarak sınırlandırıldığı; daha çok göç ve mülteci olma durumunun yarattığı duygulara yer verildiği” yargılarına ulaştığı görülecektir. Mültecilik konulu yapıtlara eğilen bir başka araştırmacı olan Melanlıoğlu (2020b) da çalışmasında, mülteci çocuk kahramanların bakış açısıyla kültürlerarası etkileşim konusuna odaklanmıştır. Araştırmacı, çalışmasının bulgularından hareketle incelediği yapıtlarda kültürlerarası etkileşim unsurlarından günlük yaşam, yaşam koşulları ve kişiler arası iletişime sıklıkla yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada ise mültecilik konulu üç resimli çocuk kitabı, görsel-metin ilişkisi aracılığıyla aktarılan örtülü anlamlar açısından çözümlenmiştir. Çözümlemeler ışığında incelenen üç çocuk kitabına yönelik şu yargılara ulaşılmıştır:

Kate Milner’in “Benim Adım Mülteci Değil” adlı yapıtı görsel odaklı, yazılı ifadelerle olabildiğince az yer verilen bir çocuk kitabıdır. Anlatıda kullanılan cümleler alabildiğine yalın, kısa ve derin anlamlıdır. Anlatımın yalın ve kısa olmasının başlıca sebebi, anlatımın çocuk kahramanın ağzından aktarılıyor olmasıdır. Deyim yerindeyse, kitapta verilen her ifade, yazarın yapıtta ‘sözünü emanet ettiği’ anlatıcı çocuk kahramanın duygusal ve bilişsel seviyesine uygun bir şekilde aktarılmıştır. Anlatımın derin anlamlı olması ise, çocuk kahramanın ağzından çıkan her sözün, ailesinin yaşadığı bu olağanüstü göç yolculuğunun pek çok zorlu detayını kısa ifadelerle sığdırmış olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yazarın anlatıcı olarak bir çocuk kahramanı seçmesinin, okuyucuda duyarlık kazandırma amaçlı olduğu düşünülmektedir. Yapıtta görseller ve yazılı ifadeler arasında net bir uyumluluk vardır. Yazarın kısa ve yalın ifadelerle sığdırabildiği birçok yaşantı, aynı ustalıklı ilgili görsele de yansıtılmıştır. Anlatımın başlarında anlatı kahramanlarının göç etme sebepleri (“Annem, yaşadığımız şehirden ayrılmak zorundayız dedi, bizim için artık güvenli değilmiş.”) detaylı bir şekilde irdelenmemiştir. Böyle bir durumun gerekçesi olarak yazarın hedef okur kitlesinin yaş, ilgi ve algı seviyelerini göz önünde bulundurması gösterilebilir. Yapıtın isminden de tahmin edilebileceği üzere yazar, metin ve görselde “mültecilik algısına” odaklanmıştır ve bu bağlamda yapıtın ismi, örtük bir eleştiri niteliğindedir.

Margriet Ruurs’un “Taştan Adımlar” adlı yapıtına bakıldığında dikkati çeken ilk şey görsellerin çiziliş tarzıdır. Metnin görselleri tamamen taşlardan yapılmış bir şekildedir. Taşlarla biçim verilmiş bu görsellere pek çok mültecinin yaşadığı sıkıntı, keder ve sevinç duyguları yansıtılmıştır. Her bir görselde mülteci insanların göç serüvenlerine ait bir an/olay bulunabilir. “Taştan Adımlar” adlı yapıtta da anlatıcı, bir çocuk kahramandır. Anlatım alabildiğine yalın, kısa ve derin anlamlıdır. Bunun sebebi olarak yukarıda “Benim Adım Mülteci Değil” adlı yapıt için sarf edilen ifadeleri gerekçe

gösterebiliriz. Yine bu yapıtta da göç etmek zorunda kalan bir ailenin göç öncesi, göç yolculuğu ve göç sonrası yaşantıları verilmektedir. Yapıtta verilen yazılı ifadeler metin görselleriyle açık bir uyumluluk içindedir. Yapıtın anlatım açısından incelenen diğer yapıtlardan en önemli farkı olarak görsellerin yapılaş tarzı ve anlatımın şiirselliği örnek verilebilir. Yazar ifadelerini şiir türüne yakın bir anlatımla okuyucuya aktarmıştır. Yazarın anlatımında kullandığı kelimeler de dikkat çekicidir. Yapıtta “özgürlük” kelimesi anlatı kahramanlarının yaşadıklarıyla uyumlu biçimde sık sık kullanılmıştır.

Francesca Sanna'nın “Yolculuk” adlı yapıtı da, çalışmada incelenen diğer kitaplar gibi mülteci bir ailenin göç öncesi, göç anı ve göç sonrası yaşantılarını olabildiğince yalın, kısa ve derin anlamlı bir anlatımla okuyucusuna aktaran bir kitaptır. Söz konusu bu yapıtın anlatıcısı da bir çocuk kahramandır. Yapıtın diğer yapıtlardan önemli bir farkı olarak görsellerin çizim tarzı gösterilebilir. Anlatıda yer verilen her ifade etkileyici masalsi çizimlerle desteklenerek okura örtük iletiler aktaracak biçimde tasarlanmıştır. Anlatı kahramanları, buldukları duruma göre ilgili görsele yansıtılırken masal motiflerinden yararlanılmıştır. Şöyle ki anlatıda göç etmek zorunda olan ve tehlikeli bir yolculuk yapan ailenin güçsüz ve çaresiz durumu ile aile fertlerinin sınırdan geçmelerine izin vermeyen sınır muhafızlarının ve onları para karşılığında sınırdan kaçak bir şekilde geçiren kişilerin görüntüsü masal anlatılarında karşımıza çıkabilecek tarzda resmedilmiştir. Bu çizim tarzı hem anlatı kahramanlarına ve olaylara etkileycilik katacak düzeydedir hem de hedef okur kitlesinin çocuklar olması sebebiyle yapıta yönelik ilgiyi de etkileme olanağına sahiptir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergede *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler* başlığı altında açıklanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul izni

Çalışma herhangi bir etik kurul izni gerektirmemektedir.

Yazarların Katkı Oranı

Bu çalışmada, 1. yazarın %60, 2. yazarın %20 ve 3. yazarın %20 oranında katkısı bulunmaktadır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışmasına dair bir durum bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Arıcı, M. R. & Işıtan, S. (2021). Göç ve mülteci konulu resimli çocuk kitaplarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, Türkiye'de ve Dünyada Göçmen Eğitimi Özel Sayısı*, 683-713.
- Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatına sığınanlar: zorunlu göç öyküleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 383-410. DOI: 10.26466/opus.406296
- Creswell, J.W. (2020). *Eğitim araştırmaları* (Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi.), Çev.Ed. H. Ekşi, EDAM yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını: yazın eğitime atılan ilk adım*. Tudem Yayıncılık.
- Dursun, E.& Eyüp, B. (2021). Mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan empati öğelerinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 1-18.

- Ertem, İ. S. ve Temur, M. (2019). Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*. 9(2), 451-466.
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*. Multilingual Yayınları.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- İnal, E. (2021). Resimli çocuk kitaplarında göç teması ve kültürlerarası duyarlılık bağlamında anlatı unsurlarının kullanımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 166-173.
- Melanlıoğlu, D. (2020a). Çocuk edebiyatındaki mülteci kahramanların yaşadıkları çatışmalar üzerine bir inceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(2), 665-691.
- Melanlıoğlu, D. (2020b). Kardeş veya yük: mülteci çocuk kahramanların bakış açısıyla kültürlerarası etkileşim. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 20, 95-115.
- Melanlıoğlu, D. (2020c). Çocuk Edebiyatındaki Kayıp Mültecilerin İzinde Duyarlılık Eğitimi. *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology*, 30(1) ,161-179.
- Milner, K. (2019). *Benim adım mülteci değil*. Arden Yayıncılık.
- Ruurs, M. (2020). *Taştan adımlar*. Nesin Yayıncılık.
- Sanna, F. (2021). *Yolculuk*. Taze Kitap.
- Savur, S. (2019). *Günümüz Türk çocuk ve gençlik edebiyatında mülteci sorunu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem Yayıncılık.
- Şen, E. ve Uysal, S.S. (2021). “Kuş olsam evime uçsam” adlı çocuk edebiyatı yapıtının göç olgusu açısından incelenmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*. 4 (1), s. 62-79.
- Şimşek, T. & Çiftçi, F. (2021). Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 715-742 .
- Yakar, M.Y. (2016). Türk çocuk edebiyatında göç olgusu. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 58,339-353.
- Yiğitbaşı, K. G. (2018). “Yolculuk” adlı çocuk kitabının Greimas’ın göstergebilimsel çözümlemesi ile incelenmesi. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 3(1), 53-79 .
- Türk Dil Kurumu. (Ağustos 2021). *Güncel Türkçe Sözlük*. 18 Ağustos 2021, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.